

פרק ז

- א. נושאים פועלים
- ב. מצוות המילה
- ג. עבודת הקורבנות
- ד. התאחדות עם האנושות כולה
- ה. סיכום

א. נושאים פועלים

הַפָּחַם נֹתֵן אוֹתָהּ מֵדַת הַחֵם אֲשֶׁר נִצְבְּרָה בְּקִרְבוֹ בְּהַתְּהוּוֹתוֹ.
חֶק יִצְיָרָה זֶה שֶׁל הַשְׁוִיָּת הַמְשָׁקֵל שְׁבִין כַּח הַיִּצְיָרָה לְכַח
הַהִשְׁפָּעָה שֶׁל הַנוֹשָׂא, הוּא כּוֹלֵל גַּם כֵּן אֶת חַיֵּי הָרוּחַ, אֶת
אֲצִילוֹת הַדַּעַת וְהַמוֹסָר. וְעַל פִּי זֶה אֵין הַמְצוּוֹת מִיַּחְסוֹת אֶל
טַעֲמֵיהֶן בְּתוֹר סִימְנֵי זְכִירָה מְלֵאכּוֹתִיִּים כִּי אִם בְּתוֹר נוֹשָׂאִים
פּוֹעֲלִים, הַהוֹלְכִים עִם סְדְרֵי הַשְּׁלֵמַת הַהוּיָה בְּצַדָּה הַמְרַכְזִי,
הַמוֹצֵא אֶת מְקוֹמוֹ הַיּוֹתֵר מְבָרָר בְּאֲנוּשִׁיּוֹת הַמְבַכְּרֵת שֶׁל
כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל.

לאחר שבפרק א הוסבר הצורך במציאת טעמי מצוות כלליים, לאחר שבפרקים ב-ג
הבהרנו את המושג 'כלליות' ואת גבולות הגזרה שלו, לאחר שבפרק ד פורט הטעם
הנצחי למצוות, טעם המְחִיָּה את כלל הרוחות האנושיות, ובפרקים ה-ו תואר כיצד
הרוחות הללו מופיעות באחדות בכל מעגלי המציאות - אנו מגיעים כעת לפרקים ז-ת,
בהם יביא הרב קוק דוגמאות ספציפיות לביאור טעמי המצוות.

**הַפְּחָם נוֹתֵן אוֹתָהּ מִדַּת הַחֵם אֲשֶׁר נִצְבְּרָה בְּקִרְבוֹ בְּהַתְּהוּוֹתוֹ.
חֹק יִצְיָרָה זֶה שֶׁל הַשְּׁוִיִּת הַמְּשַׁקֵּל שְׁבִין כַּח הַיִּצְיָרָה לְכַח
הַהֲשַׁפְּעָה שֶׁל הַנוֹשֵׂא, הוּא כּוֹלֵל גַּם כֵּן אֶת חַיֵּי הָרוּחַ, אֶת
אֲצִילוֹת הַדַּעַת וְהַמוֹסָר.**

תחילה מסביר לנו הרב קוק את היחס העקרוני בין המצוות לטעמיהן, וזאת על ידי משל מעולם החומר: בעולם הפיסקאלי קיים "חוק יצירה זה של השויות המשקל שבין כח היצירה לכח ההשפעה של הנושא". כלומר: אותו "כח היצירה" שהביא לתוצר מסוים הוא זה שיופיע (יושווה) אצל התוצר ("הנושא"). כדוגמה: "הפחם" אשר "נותן אותה מדת החם אשר נצברה בקרבו בהתהוותו" – האנרגיה אשר שימשה לצורך היווצרותו של הפחם היא האנרגיה המשתחררת בעת שריפתו והתפרקותו; אותו חוק המצוי בעולם החומר "הוא כולל גם כן את חיי הרוח, את אצילות הדעת והמוסר" – הטעמים, האידיאלים של המצוות, הם 'האנרגיה' שיצרה את המצוות, ובאמצעות קיומן האידיאלים הללו 'משתחררים' ומופיעים בעולם.

רוצה לומר, היחס בין המצוות לטעמיהן איננו יחס חיצוני של פעולה טכנית המסמלת רעיון, אלא מתקיים ביניהם קשר מהותי של חיים. כבדוגמה מעולם הטבע, בו פליטת החום בעת שריפת הפחם איננה 'מסמלת' את החום הקיים בו, אלא היא סוף השרשרת האנרגטית המצויה כל העת בפחם (ולמעשה היא זו שיצרה אותו) והמתבטאת כלפי חוץ בזמן השריפה, כך הדבר ב"חיי הרוח", בחיי "אצילות הדעת והמוסר". מעשי המצוות הם פעולות ממשיות, המבטאות את הרעיוניות הגנוזה בהן; מעשי המצוות הם 'המבקעים' את האנרגיה הרוחנית העומדת מאחוריהם (הטעמים), ומוציאים אותם מן הכוח אל הפועל.

**וְעַל פִּי זֶה אֵין הַמְּצוּוֹת מִיַּחְסוֹת אֶל טַעְמֵיהֶן בְּתוֹר סִימְנֵי
זְכִירָה מְלֵאכּוֹתֵיִים כִּי אִם בְּתוֹר נוֹשָׂאִים פּוֹעֲלִים, הַהוֹלְכִים
עִם סִדְרֵי הַשְּׁלֵמַת הַהוּיָה בְּצִדָּה הַמְּרֻכְזִי, הַמוֹצֵא אֶת מְקוֹמוֹ
הַיּוֹתֵר מְבָרָר בְּאֲנוּשִׁיּוֹת הַמְּבַכְרֵת שֶׁל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל.**

על פי הבנה זו "אין המצוות מיחסות אל טעמייהן בתור סימני זכירה מלאכותיים כי אם" מעשי המצוות הם "נושאים פועלים" – מוליכים אקטיביים של האידיאליים אותם הם אמורים לבטא. מעשי המצוות אינם אקט סמלי מקרי, מעין 'קשר מטפחת', שתפקידו להזכיר רעיון מסוים, שאינו קשור מהותית לפעולה הממשית של המעשה.¹ כשם שפירוק הפחם איננו 'מזכיר' את החום, אלא פעולה זו גופא היא המשחררת אנרגיה ויוצרת חום, וכשם שהגוף איננו 'מזכיר' את הנשמה אלא הוא הגילוי החיצוני שלה, המאוחד עמה ביחס אורגאני – כך מעשה המצווה וטעם המצווה חד הם. טעם המצווה הוא 'האנרגיה הרוחנית' אשר נצברה בתוך האקט המעשי של המצווה, וכאשר האדם מקיים את המצווה – אפילו כאשר איננו מבין את טעמה – הרי הוא 'מפרק' ומשחרר את החיים האצורים בקרבה. פעולת המצווה הינה 'קצה החוט' הנושא על גבו אינסוף אידיאלים, המתנקזים לביטוי פיסי חד, ממוקד ומגובש.²

מעשי המצוות הם "נושאים פועלים, ההולכים עם סדרי השלמת ההויה בצדה המרפזי, המוציא את מקומו היותר מברר באנושיות המבכרת של כנסת ישׂראל" – הקדוש ברוך הוא מפתח את עולמו בדרכים נוספות מלבד קיום המצוות, אולם המצוות מצטרפות למגמה האלוהית המקדמת אט אט את המציאות להשלמתה, והמתבטאת בבירור ובשיא האיכות בעם ישראל – שהוא החברה האנושית הבשלה ("המבכרת") מכל להופעת הממד הפנימי של המציאות ("כנסת ישׂראל").

1 כאן לוחם הרב קוק בצורה סמויה בגישה הרואה את המצוות כסמלים גרידא (דבר אשר בא לידי ביטוי מובהק בספרו של הרב שמשון רפאל הירש: 'המצוות כסמלים'). ראה שמונה קבצים (א, שפד): "אחד מיסודי הידיעות העיקריות הוא, שאין המצוות דברים סימבוליים, כמו סימני זיכרון, אלא הן פעולות יציריות, שהמחוגה האלוהית תתארן, ומכל מקום יש בהן מרחב גדול לכל היופי הסימבולי".

2 אורות התשובה יב, ו: "אין לשער את הנחיצות של התשובה המעשית, בתיקון המעשים על פי התורה והיושר הגמור, לעניין כל המעלות העליונות של עלית הנשמה של הכלל והפרט. התמצית המעשית חובקת היא בנקודתה האחת היותר קטנה המוני המונים של אידיאלים והגיונות רחבים, המכשירים אותה בעולם ובחיים. וכשהיא נפגמת נטל החסן של כל האידיאלים הרחבים במלא עולם, שהם מיוחסים לה אותו היחש של המרחב האתרי בעל מיליונים קוביקים, המתלחצים באטום גשמי אחד לחוללו בצורתו הגבישית".

במילים פשוטות יותר: למרות שקידום העולם איננו מותנה במעשה מצווה זו או אחרת של האדם,³ מכל מקום, אין ספק כי בזכות מעשי המצוות המגמה האלוהית הולכת ומשלימה את מלאכתה בעולם. המצוות הן הביטוי של זרם החיים האיכותי ביותר של המציאות ("כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל"), ופעולתן של המצוות בעולם באה במקביל לדרך המרכזית בה מופיעה "כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל" בעולם, היינו באמצעות מציאותה של האומה הישראלית, שהיא כ"לב באיברים" (הכוזרי ב, לו) באומות כולם. כל מצווה מוסיפה זווית נוספת של חיים, זווית נוספת של עומק מחשבתי ומוסרי, וכאשר הזוויות הללו הולכות ומתגבשות עד לכדי ביטוי מעשי – הולך העולם ונעשה טוב יותר.

מכאן והלאה רושם הרב בפנינו כמה וכמה דוגמאות לטעמי מצוות, רק שמעתה יש לזכור כי טעמים אלו אינם בגדר "סִימְנֵי זִכְרָה מְלֹאכוֹתִיִּים כִּי אִם בְּתוֹר נוֹשָׂאִים פּוֹעֲלִים".

ב. מצוות המילה

הָאֱהָבָה, עֶדֶן הַחַיִּים, הַחֹדְרֶת עַד הָאֱהָבָה הַמִּינִית בְּפְנוֹתָהּ לְקִרְאֵת הַיּוֹת הַחַיִּים וְשִׁלְשֵׁלֶת הַשְּׁלֵמָתָם מִדּוֹר לְדּוֹר וּמִתְקוּפָה לְתִקּוּפָה, הַתְּשׁוּקָה הָאֱלֹהִית שֶׁל הַעֲלָאִת נֵר הַחַיִּים הוֹלֵכֶת הִיא וּמִתְרַכְזֶת בְּתוֹךְ כָּל הָאִיִּדְאָלִים הַנּוֹשָׂאִים מִמְּלֵאֵי הַחַיִּים. וְהֵם נוֹטְעִים אֵלֶּה הָאֲחֵרוֹנִים, אֵת כָּל הַפְּרָחִים הַיְפִים נוֹתְנֵי הַרִיחַ הַטּוֹב, אֲשֶׁר בְּכָל פְּרֻדְסֵי הָאֱהָבָה הַמִּינִית הַמְעַטְרֶת בְּחַיֵּי תָם וְאִשֶׁר, שֶׁהַנְּטִיָּה הָאִינְדִּיבִידוּאֲלִית הַשְּׁפֵלָה הַכְּנִיסָה פֹּה אֵת שְׁמֵרִיָּה, בְּאֵשׁ זֶרֶה וְשׁוֹרְפָתָה, שֶׁהוֹצִיאָה אֵת

3 כדברי חז"ל (מדרש תנחומא שמיני, ח): "וכי מה אכפת לו להקדוש ברוך הוא בין שוחט בהמה ואוכל או נוחר ואוכל? כלום אתה מועילו או כלום אתה מזיקו?! וכי מה אכפת לו להקדוש ברוך הוא אם אוכל טהרות או טמאות? ... הא לא ניתנה תורה אלא לצרף הבריות".

חֲרַפַּת הָעֶרְלָה, בְּתִכּוּנַתָּה הַפְּסִיכִית וְהַפְּתוּלוּגִית. שְׂאִיפַת
הַהִשְׁתַּלְּמוֹת הַמַּעֲשִׂית וְהַרוּחָנִית, לְהַכְשִׁיר אֶת הַבֶּשֶׁר וְהַרוּחַ
אֶל אֹרֶה הָאֵהָבָה הַמְּמַלְאָה עֵז וְאוֹרָה אֶת כָּל גְּדוֹת הַחַיִּים, עַל
יְדֵי נִיצוּצָה הַפְּנִימִי שֶׁל תְּשׁוּקַת יִצְרֵת הַחַיִּים וְהַזְרַחַת אֹרֶם
בְּתִכּוּנַתָּם הַיּוֹתֵר אִידֵאָלִית, אוֹצֵר אֹרֶה זֶה בְּכָל זֶהְרוּ וְאוֹרוֹ,
בְּכָל מְלוֹאוֹ וְטוֹבוֹ, גָּנוּז הוּא לְעַד בְּחוּתָם אוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ שֶׁל
מִצְוֹת מִיָּלָה.

מצוות המילה היא המצווה הראשונה באמצעותה מדגים הרב קוק את שיטתו הכוללת,
שעד כה רק פורטו עקרונותיה. על מנת לעשות זאת, יש להבין תחילה מהו שורש
"האהבה המינית" המצויה בעצמה כה רבה בנפש האדם. לאחר מכן נראה כיצד מצוות
המילה פועלת עליה.

הָאֵהָבָה, עֶדֶן הַחַיִּים, הַחוּדְרֵת עַד הָאֵהָבָה הַמִּינִית בְּפְנוֹתָהּ
לְקִרְאֵת הַיּוֹת הַחַיִּים וְשִׁלְשֻׁלַת הַשְּׁלֵמָתָם מִדּוֹר לְדוֹר וּמִתְקוּפָה
לְתְּקוּפָה, הַתְּשׁוּקָה הָאֵלֵהִית שֶׁל הַעֲלָאֵת נֶר הַחַיִּים הוֹלֵכֵת
הִיא וּמִתְרַכְּזֵת בְּתוֹךְ כָּל הָאִידֵאָלִים הַנִּשְׁאִים מִמְּלֵאֵי הַחַיִּים.
וְהֵם נוֹטְעִים אֵלָה הָאֲחֵרוֹנִים, אֶת כָּל הַפְּרָחִים הַיְפִים נוֹתְנֵי
הַרִיחַ הַטּוֹב, אֲשֶׁר בְּכָל פְּרֻדְסֵי הָאֵהָבָה הַמִּינִית הַמַּעֲטָרֵת בְּחַיֵּי
תָם וְאֲשֶׁר, שֶׁהַנְּטִיָּה הָאִינְדִּיבִידוּאֵלִית הַשְּׁפֵלָה הַכְּנִיסָה פֶּה
אֶת שְׁמֵרִיָּה, בְּאֵשׁ זֶרָה וְשׁוֹרְפָתָה, שֶׁהוֹצִיאָה אֶת חֲרַפַּת הָעֶרְלָה,
בְּתִכּוּנַתָּה הַפְּסִיכִית וְהַפְּתוּלוּגִית.

מהו, למעשה, יצר המין? העצמה הגדולה שבה מופיע יצר זה בנפש נעוצה
בעובדת היותו כוח שמוצאו ברצון החיים הכללי. בתביעת החיים הבסיסית
של האדם גנוזה השאיפה לכלליות ולנצחיות, קרי: תביעה בלתי בחירתית
להידיבק באלוהים, באינסוף. יחד עם זאת, בחייו הפרטיים של האדם,
המוגבלים בממדי הזמן והמקום, אין יכולת לממש זאת באופן מלא, ומכיוון
שכך, מתרגמת עצמה זו לדחף הפסיכולוגי של רגש האהבה, ומשם לנטייה

המינית-זוגית, המתממשת במילואה בהבאת ילדים לעולם. זהו הרצון להשאיר חותם בעולם ולהתקיים לאחר המוות; להופיע בהמשך הדורות באינסוף נשמות, תחושות, מעשים ומקומות – לחיות חיי נצח.⁴

הרצון להידבק באלוהים הוא, למעשה, המחולל את האהבה, אף במובנה הרומנטי. זו השאיפה להתקשר עם נפשות נוספות, לצאת מן הפרטיות ולהתכלל עם המציאות⁵, "כל אדם שאין לו אשה – אינו אדם" (יבמות סג, א), "דרש רבי אלעזר בן עזריה: כל מי שהוא מבטל פריה ורביה מעלה עליו הכתוב כאילו הוא ממעט את הדמות. מאי טעמא? כי בצלם אלהים עשה את האדם' וכתוב בתריה 'ואתם פרו ורבו' " (בראשית רבה לד, יד). האהבה הינה התשתית לעבודה המידותית, המקנה את יכולת ההתגברות על קשיי היום-יום, ומעניקה שמחה ויכולת הסתכלות אופטימית על החיים, "כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה" (יבמות סב, ב).⁶

יצר המין הוא הזיקה לאלוהי, לכללי, לנצחי – והינו, למעשה, יצר החיים. על כן, הרצון לא רק לחיות אלא להחיות הינו בין החזקים שבכוחות הנפש.

4 כדברי הרב קוק (אורות הקודש ג, עמ' רצח): "יצרא דעריות יוכל ללפף את האדם יותר עמוק מהשורש של קישור החיים שלו עצמו, מפני שהוא נעוץ בנטיית המשך החיים של הדורות כולם. ולעומת זה בקדושה, יכולים לעלות על ידי קדושת הברית למדרגת דוגמא של צדיק בכל הדורות".

5 היום בו אדם בא בקשר נישואין עם אשת בריתו, זוהי הנקודה בה חורג היחיד מפרטיותו והופך לחלק משטף הדורות. זוהי הנקודה בה מתחבר הפרט עם כוח החיים הכללי של החברה. על כן, בעם ישראל ההלכה היא כי "ברכת ארוסין צריכים עשרה לכתחילה" (שולחן ערוך, אבן העזר לד, ד), כלומר חתונה היא עניין ציבורי ואין ציבור פחות מעשרה. כאשר בא זוג לבנות את ביתו באה החברה כולה לשמוח בשמחתו ולהביע את אמונה כי הבית הפרטי שנבנה כעת יהווה חוליה נוספת בבנין האומה והנצח – ו"כל המשמח חתן וכלה כאילו בנה חורבה מחורבות ירושלים" (ברכות ז, ב).

6 על פי זאת, מובנת התנגדותה החריפה של היהדות לסטיות בתחום זה בכלל, ולמשכב זכר בפרט (על פי ויקרא יח, כב). כל מערכת יחסים מינית, אשר מטרתה הבלעדית הינה הסיפוק היצרי הפרטי לבדו, במנותק מן ההקשר הרחב – מכונה "תועבה" (שם). ההתבוססות בהנאה חושנית אשר איננה נוטלת חלק במכלול יצירת החיים של הדור הבא – משמעותה השחתת יצר החיים ושקיעה בפרטיות חומרנית, הממוטטת, בסופו של דבר, את החברה הכללית. עצמתה של השחתה זו כה גדולה, עד כי אף בתרבות האנושית הרחבה ישנה סלידה טבעית (מודעת ולא מודעת) כנגד סטיות מסוג זה.

מחד גיסא, יכול הוא לגרום לאדם לשקוע עד צווארו בתאוות, "לא זכו – אש אוכלתן" (סוטה יז, א). אולם מאידך גיסא, בהופעתו בצורה הראויה, כל נטיות החיים מקבלות ממנו מוטיבציה לקיום ולשמחה, "זכו – שכינה ביניהן" (שם).

נחזור למילותיו של הרב קוק: "הַאֲהָבָה" המופשטת, שהיא "עֵדֶן הַחַיִּים" – הצד העדין והמעדן של החיים, "הַחֹדְרֵת עַד הַאֲהָבָה הַמֵּיִנִית" – הפיסית הממשית, והיא יוצרת את "הַיְוִית הַחַיִּים וְשִׁלְשֻׁלַת הַשְּׁלֵמָתָם מְדוּר לְדוּר וּמְתִקּוּפָה לְתִקּוּפָה" – באמצעות לידת ילדים; אותה האהבה, אשר היא השורש לקשר המיני, ניתן להגדירה גם בתור "הַתְּשׁוּקָה הַאֲלֵהִית שֶׁל הַעֲלֵאָת נַר הַחַיִּים" והיא "הוֹלֶכֶת... וּמְתַרְפֶּזֶת בְּתוֹךְ כָּל הָאֵיִדָּאִלִּים" ובכל הערכים "הַנְּשָׂאִים מִמֵּלְאִי" – יוצרי "הַחַיִּים", ה"נוֹטְעִים... אֶת כָּל הַפְּרָחִים הַיְפִים נוֹתְנֵי הַרִיחַ הַטּוֹב, אֲשֶׁר בְּכָל פְּרֻדְסֵי הַאֲהָבָה הַמֵּיִנִית" כאשר היא "מְעַטְרֵת בְּחַיֵּי תָם וְאֲשֶׁר".

רוצה לומר, הנטייה המינית הינה הביטוי השלם והממצה של "הַאֲהָבָה" הגדולה המצויה בנפש האדם, המחדירה ממד עדין לחייו. שורש הקשר המיני נעוץ הוא ב"אַהָבָה" המופשטת, כלומר ברצון האנושי להתחבר עם מעגלי חיים נוספים, ולבטא זאת אף במישור הפיסי. הבקשה האנושית להתקשר אל הכלל והנצח מובעת בתשוקת המין, ובהבאת ילדים לעולם. אם נעמיק, נבחין כי שורש אותו רגש "אַהָבָה" נעוץ הוא ב"הַתְּשׁוּקָה הַאֲלֵהִית" ל"הַעֲלֵאָת נַר הַחַיִּים" – בכמיהה האנושית לעגן את החיים בממד האלוהי, המוחלט והנצחי. מכיוון שכך, "הַאֲהָבָה", בצורתה התמימה והשלמה, הינה למעשה ביטוי לערכים עליונים, המעניקים ממד אצילי וטהור לכל הקשר המיני; ואין לך דבר עדין, אידיאלי, קדוש, יפה ורוחני יותר מאשר "הַאֲהָבָה הַמֵּיִנִית" כאשר היא "מְעַטְרֵת בְּחַיֵּי תָם וְאֲשֶׁר".

אלא ש"הַנְּטִיָּה הָאֵיִנְדִּיבִידוּאֲלִית הַשְּׁפִלָּה" – ההשתקעות בפרטיות חושנית, "הַכְּנִיסָה פֹּה אֶת שְׂמֵרִיהָ, בְּאֵשׁ זָרָה וְשׂוֹרְפֵת" עד "שֶׁהוֹצִיאָה אֶת חֲרַפַּת הָעֲרָלָה"

– 'ערלה' פירושה 'אטימות'⁷ כלומר: נוצרה אטימות בפני האידיאלים; בתחילה נוצרה אטימות "פְּסִיכִית" – נפשית, וחסימה פסיכולוגית זו כל כך הוטבעה במין האנושי, עד שבאה לידי ביטוי בצורה "פְּתוּלוּגִית" – גופנית, בערלת בשר ממשית עמה נולד האדם.

כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, הנפש האנושית מורכבת מכמה וכמה נטיות, שהתחתונה שבהן היא התביעה לאנוכיות טוטאלית. יש, כמובן, מקום לנטייה זו בעת בה היא חלק מהמכלול הגדול של הנפש, אולם כאשר היא מתגדרת בפני עצמה – היא שורש התאוה. זוהי שקיעה בחומרנות פרטית, שתתבטא לבסוף גם בממד הפיסולוגי, ביצירת ה'ערלה' החופה ו'אוטמת' את איבר ההולדה. חז"ל מתבטאים ביחס לאדם הראשון כי הוא נולד נימול (על פי ילקוט שמעוני בראשית, טז), היינו: 'בגן העדן', במצב האידיאלי של האנושות (שאליו שואפים אנו לשוב) – אין 'ערלה'; הקשר המיני מופיע ללא אטימות וצמצום, אלא כחלק מחיי הנצח. אולם במצבנו אנו, בעידן שלנו, בעת בה הנטייה המינית מופיעה באופן נהנתני-אגואיסטי, ללא קשר להופעת החיים הכללית, זו חסימה (אטימות) בפני האידיאלים, וכאשר זהו מצבה הנפשי של האנושות, הרי שהגוף האנושי נולד עם ערלה, כשיקוף למעמדנו המוסרי, הרואה בחושניות ערך עצמי. תפקידה של מצוות המילה, אפוא, הוא 'להסיר את הערלה': להעלות את הנטייה המינית מפרטיותה למקורה ולחבר אותה לכלל נטיות הרוח של הנפש האנושית, כפי שנראה להלן.

שְׂאִיפֵת הַהֶשְׁתַּלְמוּת הַמַּעֲשִׂית וְהַרוּחָנִית, לְהַכְשִׁיר אֶת הַבָּשָׂר
וְהַרוּחַ אֶל אֹרֶה אֶהֱבֶהּ הַמְמַלְאָה עֵז וְאוֹרָה אֶת כָּל גְּדוֹת
הַחַיִּים, עַל יְדֵי נִיצוּצֵה הַפְּנִימִי שֶׁל תְּשׁוּקַת יִצְרֵת הַחַיִּים
וְהַזְרָחַת אוֹרָם בְּתוֹכָם הַיּוֹתֵר אִידֵאָלִית, אוֹצֵר אוֹר זֶה בְּכָל
זְהָרוֹ וְאוֹרוֹ, בְּכָל מְלֹאוֹ וְטוֹבוֹ, גְּנוּז הוּא לְעַד בְּחוֹתֵם אוֹת
בְּרִית קֹדֶשׁ שֶׁל מִצְוֹת מִלֵּה.

7 ויקרא יט, כג: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרוי שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל"; רש"י: "וערלתם ערלתו" – ואטמתם אטימתו. יהא אטום ונסתם מליהנות ממנו".

”שְׂאִיפֹת הַהֶשְׁתַּלְמוֹת הַמַּעֲשִׂיִת וְהַרוֹחָנִית” – השאיפה האנושית להתקדם הן בחיים המעשיים והן בחיים הרוחניים, היינו ”לְהַכְשִׁיר” גם ”אֶת הַבְּשָׂר” וגם את ”הַרוֹחַ” ולהביא אותם ”אֶל אֹרֶה הָאֱהָבָה” – האלוהית ”הַמְּמַלְאָה עֵז וְאוֹרָה אֶת כָּל גְּדוֹת הַחַיִּים”, תיעשה ”עַל יָדֵי” נגיעה ב”נִיצוּצָה הַפְּנִימִי שֶׁל תְּשׁוּקַת יְצִירַת הַחַיִּים וְהַזְרַחַת אֹרֶם בְּתַכּוּנַתם הַיּוֹתֵר אִידֵאָלִית”; הדרך לבוא, אם כן, ל”אֲוִצֵר אֹרֶה זֶה בְּכָל זְהָרוֹ וְאוֹרוֹ, בְּכָל מְלוֹאוֹ וְטוֹבוֹ, גְּנוּז הוּא לְעַד בְּחוֹתֵם אוֹת בְּרִית קִדְּשׁ שֶׁל מְצוֹת מִלֵּה”.

על מנת לממש את הרצון האנושי להשתלם, על מנת לחלץ את הממדים הפיסיים והרוחניים ממוגבלותם ומתחושת הזמניות שלהם, ולהביאם לידי נגיעה במוחלט ובנצח, צריך לגעת ב”נִיצוּצָה הַפְּנִימִי שֶׁל תְּשׁוּקַת יְצִירַת הַחַיִּים” – בנקודה הפנימית של החיים, שהיא היכולת ליצור חיים חדשים, היינו: ביצר המין. כדי לעשות זאת, יש צורך לקלף את השכבות הגלויות והחיצוניות של גסות החומר, ולהראות את ”תְּכּוּנַתם הַיּוֹתֵר אִידֵאָלִית” של החיים, את הניצוץ האלוהי הטמון בהם; דבר זה נעשה באמצעות מצוות המילה. במצוות המילה אנו מסירים את הערלה הפיסית מאיבר ההולדה של האדם, ופעולה זו הינה ביטוי לחשיפת האידיאל הטמון בתוך הבשר. ”ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם” (בראשית יז, יא). האפשרות להגיע לשלמות, ליצור, כביכול, 'ברית' בינינו לבין אלוהים, תלויה בטוהר הנטייה המינית. מצוות המילה היא ביטוי לכך שאנו רואים ביצר המין את הממד הפנימי הגנוז בתוכו, ולא רק את הקליפה החושנית לבדה (אף שגם לה כמובן יש מקום וחשיבות, אם היא רק נתפסת בערך הראוי לה, כהשלמה למגמה האידיאלית הגנוזה בנטייה המינית).

מצוות המילה תוסבר מעתה בהקשר רחב זה: אין היא רק מעשה הבא לתת מענה לצורך מקומי כלשהו (בריאות הגוף, ריסון תאוות חושניות וכדומה), אלא פעולה החושפת את הממד הנצחי הגנוז ביצר המין ובחיים כולם. אם נתנסח במונחים שהנחיל לנו הרב קוק במאמר ”טללי אורות”, נאמר כי טעמה של פעולת הסרת הערלה אינו מסתכם בנתינת מענה לנטייה אנושית או תרבותית אחת, גדולה ככל שתהיה, אלא מצוות המילה מחייה את כלל נטיות הרוח האנושית, כפי שנראה להלן:

א) הנטייה להתמזג עם כל היש ('רוח האנוכיות העליונה') – על ידי מצוות המילה מתנתק האדם מפרטיטו, ומקשר את הציר המרכזי של חייו אל הכלל. פעולת המילה מבטאת את רצון הנשמה לצאת מהצמצום הפרטי ולהתמזג עם המציאות כולה, להיות 'אני אחד גדול' עם כל היש.⁸

ב) הנטייה לגעת במוחלט ('הרוח האלוהית') – מצוות המילה מבססת את ההכרה כי האדם כבר איננו יצור העומד בפני עצמו, מוגבל בזמן ובמקום, אלא חלק משרשרת הדורות. באמצעות מצוות המילה מכירים אנו כי פעולת ההולדה היא הנגיעה בנצח.⁹

ג) הנטייה המצפונית ('הרוח המוסרית') – מעשה המילה אינו נותר ברמה הנשמית והתודעתית לבדה, אלא מחלחל גם לרמה הרגשית. מצוות המילה אמורה לגרום לאדם לחוש את החיבור אל ממד הנצח המצוי בחיים.¹⁰

ד) הנטייה הדתית ('הרוח האמונית') – מעצם הגדרתה, כל מצווה מתבטאת גם בפעולה ממשית. אנו מעגנים את הרעיונות והתחושות האידיאליות גם

8 "מצד הנטייה להאנויות' הרוממה הכללית מובנת יסוד המצווה הזאת. שאיפת ההכללה של הפרט עם הכלל כולו, פתיחת הצינורות המחברים את היחיד עם כל המציאות על ידי התגברות ההכרה העליונה וכל עדינות ההרגשות הכלליות, הנם מטים את האדם להרבות את התפשטות החיים למען יוסיף כח האושר להתרחב, למען יתווספו שלהביות של אורה בתוך האורה הכללית של המציאות, המביק מאד בחייו הכלליים מרובי הגוונים ותאומי הרמוניה. והפעולה להטביע בקרב הנשמה את רוממות שאיפת ההכללה העליונה מתאמת עם מצווה זו המקרבת את השאיפה החזקה והמושכת הנמזגת בכל השאיפות כולם בנימים נסתרים מאד אל האידיאליות הכללית על ידי נתינת האפשרות להשחרור האידיאלי מתוך מועקת העבודות של הנטייה במעמדה הטבעי הבלתי מואר" (מאמר "אורות המצוות", קובץ בשמן רענן א, עמ' שט).

9 "מצד הנטייה אל דעת אלוהים. ודאי אי אפשר להשכל העליון של ההכרה האלוהית לרוץ את ארחו כל זמן שתוכן החיים הוא כולו סגור בתוך תשוקה עיוורת שאין לה כי אם פרטיותה ועבודתה החלושה, על כן גדולה היא המילה שעושה את האדם לתמים ולמוכשר לתשוקה פנימית של עונג דעת אלוהים המנהיג בחסדו כל עולמים וכוללם יחד" (שם, שם).

10 "מצד המעמד המוסרי. אין שום ספק בדבר שההשקפה הנפשית וההתאמה הטבעית אל הצדק העליון של הוויית החיים. על ידי הסרת הערלה מתרחב גם כן רגש המוסר והכרת הצדק המוחלט המונח ביסוד אהבת החיים כשהיא מעודנת ומוסרה מזוהמתה הזימית" (שם, שם).

במעשה ממוקד של הסרת הערלה; פעולה המקשרת אף את הממד הפיסי אל הקודש.¹¹

ה) הנטייה לחברתיות ('הרוח הלאומית') – מצוות המילה היא מצווה המאפשרת מהלך תקין של הנטייה המינית, ויצירת חברה שהורתה בקדושה. מעבר לכך, גיבושו וייחודו של עם ישראל מתבטאים במצוות המילה, וממילא מחזקת היא את היסוד הלאומי.¹²

ו) הנטייה לחיים פרטיים ('רוח האנוכיות התחתונה') – על ידי תיעול העצמה המינית אל הקדושה, מושקטת המלחמה היצרית המצויה בנפש האדם הפרטי ביחס לכוח זה. מצוות המילה מביאה לתחושות מלאות של הרמוניה, סיפוק ושלווה אף בתחום המיני.¹³

ג. עבודת הקורבנות

**הַחַיִּים הַמוֹסְרִיִּים לֹא יִשְׁתַּכְּלְלוּ בְּכָל מְלוֹאֵם כִּי אִם עַל יְדֵי
מְקוֹרֵם הָאֱלֹהִי. הַמְּקוֹר הָאֱלֹהִי לֹא יִתֵּן אֶת פְּרִיּוֹ לְמַעֲשֵׂה שֶׁל
הַכְּשֶׁרֶת תְּרֻבוֹת חֲבֵרוֹתָיִת, כִּי אִם עַל יְדֵי תִקּוֹן מְדִינֵי הַמְּתַכּוֹנֵן
תְּחִלָּה בְּגוֹי אֵיתָן וּמְכַשֵּׁר בְּיֹתֵר, הָרְאוּי לְהִיּוֹת בְּתוֹר "עַם**

11 "מצד הדת. השויית הנטייה הטבעית עם האידיאל העליון על ידי מעשה קצוב ומתאר מכשרת את הרגש ואת השכל ללכת בכל אורח המעשה התורי המקשר תמיד את הפעולות עם הרעיונות הצפונות בהם" (שם, שם).

12 "מצד הרגש הלאומי. דבר פשוט הוא שהשיווי האופי הוא מחזק את הקישור הלאומי, והשיווי המיוחד הבא על ידי הצטיינות של שינוי מעמים אחרים פועל להבליט ביותר את חותם האומה בכללותה, על כן יש לאות ברית קודש החלק היותר עקרי של קיום האומה וקישורה הרוחני והמעשי" (שם, עמ' של).

13 "מצד האנוכיות הפרטית בצורתה הנמוכה תשיג מצווה זו את מטרתה להרחיב את הנפש ולהשקיטה בהיות התשוקה המינית איננה מתנגדת לתשוקות העדינות הנמצאות בנפש כי אם היא מתקשרת בכולם על ידי אגד חיובי ממקור אלוהי, והסרת המלחמה הפנימית מיסודה מביאה שלווה ומעמד של נחת בחיים" (שם, עמ' שכט).

לְבָרְדֹּךָ (במדבר כג, ט). לא מתגדר בלאמיות מיוחדת היכולה לעמד בלדתה של תחרות עם כל מיני הרוחות הלאמיות, שאין להם כי אם חוג מטרתם הכנוסה וסגורה בלאמיותם או בתנאי החברה שהם יוצרים, כי אם עם תמצית המכשור לספג בקרבן את כל כבוד גויים, את מבחר האידאוליות האנושית המחלקת, ולהפיצם אחר כך כדרך כניסתם בתוספות שכלול ועבוד ומטבע הגונה וקבועה של חותמה הבולט והמזהיר. המצוות הלאמיות כלן, הקשורות בארץ ישראל ובמרכז המקדש דוקא, וכן התרבויות הנטיה של עבודת אלהים מתוך האידאולים היותר רחבים, נשאים ורוחניים, דוקא בתוך אותה המסגרת הפשוטה והטבעית, שגם הנפש הילדותית יכולה לספגה. זאת היא אחת מהתכונות היותר קבועות לטבע התרבויות החיים השלמה, המחברת את הרום עם השפל, שמרוממת על ידי זה את הרגשות השפלים ומעדנתם, ומנמכת את האידאולים המרוממים שיהיו מערבים עם החיים. וזאת היא תכונת עבודת הקרבנות, שבשכלולה צריכה להתרכז דוקא במקום אחד מיחד בכל האנושיות "בהקבץ עמים יחדו וממלכות לעבד את ד' " (תהילים קב, כג), עם כל רוממות התרבות צריך שישמר הטבע "בריא אולם" (שם עג, ד). וכל חיי הילדות עם מראה שובבותם מוסיפים זר רענן על ראש הזקנה האנושית המלאה חכמת עולמים.

דוגמא נוספת לנתינת טעם כולל למצוות ניתנת באמצעות בחינת עבודת הקרבנות: הקרבת הקורבנות בבית המקדש הינה פעולה הבאה לרומם את כלל נטיות הנפש האנושית אל עבודת האלוהים, ובכלל זה אף את מסגרות החיים הטבעיות והסוערות ביותר (אכילת בשר, מחזה שפך הדם וכדומה).

החיים המוסריים לא ישתכללו בכל מלואם כי אם על ידי מקורם האלהי. המקור האלהי לא יתן את פרוי למעשה

שֶׁל הַכְּשֶׁרֶת תְּרַבּוֹת חֲבֵרוֹתִית, כִּי אִם עַל יְדֵי תְּקוּן מְדִינֵי
הַמִּתְכַּוְּנִין תַּחֲלָה בְּגוֹי אֵיתָן וּמְכַשֵּׁר בְּיוֹתֵר, הָרְאוּי לְהִיּוֹת בְּתוֹר
עִם לְבָדָד (במדבר כג, ט). לֹא מִתְגַּדֵּר בְּלֵאמִיּוֹת מִיְחַדֵּת הַיְכוּלָה
לְעֵמֶד בְּלִדְתָּהּ שֶׁל תַּחֲרוֹת עִם כָּל מִינֵי הָרוּחוֹת הַלְאָמִיּוֹת,
שָׂאִין לָהֶם כִּי אִם חוּג מְטָרְתָם הַכְּנוּסָה וּסְגוּרָה בְּלֵאמִיּוֹת אֹ
בְּתַנְאֵי הַחֲבֵרָה שֶׁהֵם יוֹצְרִים, כִּי אִם עִם תְּמַצִּית הַמְּכַשֵּׁר לְסַפֵּג
בְּקִרְבוֹ אֶת כָּל כְּבוֹד גּוֹיִים, אֶת מִבְּחַר הָאִידֵאָלוֹת הָאֲנוּשִׁית
הַמְּחַלְקֶת, וְלֹהֲפִיצֵם אַחַר כֶּךָ כְּדֶרֶךְ כְּנִיסַתָם בְּתוֹסְפוֹת שְׁכֻלֹ
וְעֵבוֹד וּמִטְבַּע הַגּוֹנָה וְקִבּוּעָה שֶׁל חוֹתְמָה הַבּוֹלֵט וְהַמְזְהִיר.

כשלב ראשון, מבהיר הרב קוק כי על מנת לעבוד את עבודת האלוהים בצורתה השלמה, יש ליצור מסגרת בה כל אדם – גם ההמוני ביותר – ימצא את מקומו, וזוהי מסגרת החיים הלאומית: "החיים המוסריים לא ישתכללו בכל מלואם כי אם על ידי מקורם האלהי" – ולא על ידי מקור אנושי כלשהו; ו"המקור האלהי לא יתן את פרו" להכשיר "תרבות חברתית, כי אם על ידי תקון מדיני המתכוונן תחלה בגוי איתן ומכשר ביותר, הראוי להיות בתור עם לבדד". יחד עם זאת, אין הכוונה לעם ה"מתגדר בלאמיות מיחדת היכולה לעמד בלדתה של תחרות עם כל מיני הרוחות הלאמיות, שאין להם כי אם חוג מטרתם הכנוסה וסגורה בלאמיותם או בתנאי החברה שהם יוצרים", אלא מדובר בעם בעל "תמצית המכשר לספג בקרבו את כל כבוד גוים, את מבחר האידאוליות האנושית המחלקת, ולהפיצם אחר כך כדרך כניסתם בתוספות שכלול ועבוד ומטבע הגונה וקבועה של חותמה הבולט והמזהיר".

יש כאן מספר הנחות מוצא, הבנויות אחת על גבי השנייה: ראשית, "החיים המוסריים לא ישתכללו... כי אם על ידי מקורם האלהי" – אם רוצים אנו לקבוע קריטריון להתנהגות מוסרית, לא ניתן לסמוך על מוסכמה אנושית כלשהי; מוסכמות אנושיות-חברתיות מבטאות, במקרה הטוב, תחושות בטן עמומות ביחס למוסר. אולם, על מנת שה"החיים המוסריים... ישתכללו בכל מלואם" צריכים אנו מקור "אלהי" שישמש כמדד אובייקטיבי, מדויק ומפורט, לפיו ייקבע מה מוסרי לעשות ומה לא.

שנית, מוסר המגיע מתוך "המקור האלהי" אמור להיות טוטאלי. מוסר "אלהי" איננו יכול להיות מותאם רק ליחידים צדיקים, אלא צריך להורות את הדרך לכל שדרות הציבור, בפרטי הפרטים של חייו. מכיוון שכך, זקוק הוא להתגלם בחייה של "תְּרַבּוּת חִבְרוּתִית" המקיפה את כל מצבי המציאות, היינו במערכת חיים של "גוי אֵיתָן וּמְכַשֵּׁר בְּיוֹתֵר" – הלא הוא עם ישראל "הָרְאוּי לְהִיּוֹת בְּתוֹר עִם לְבָדָד" – מצד ייחודיותו הגנטית והתרבותית. רק מסגרת חיים לאומית, המכילה בתוכה סוגי בני אדם שונים, כשרונות וגילויי חיים מרובים, בהיותה מתנהלת מתוך עמדה מוסרית, תוכל לשמש כמודל ל"החיים המוסריים... בְּכָל מְלוּאָם".

שלישית, על מנת שאותו "גוי אֵיתָן וּמְכַשֵּׁר בְּיוֹתֵר" יוכל באורח חייו ובתרבותו לשמש כמדד "אלהי" למוסר כלל-עולמי – לא ייתכן שיהיה "עם לְבָדָד" במשמעות הפשטנית, קרי: עם המצומצם בלאומנות תרבותית, חשובה וגדולה ככל שתהיה, שאולי יכולה להתחרות "עם פֶּל מִיָּנִי" תרבויות לאומיות "שְׂאִין לָהֶם כִּי אִם חוּג מְטַרְתֶּם הַפְּנוּסָה וּסְגוּרָה בְּלֶאֱמִיּוֹתָם אוּ בְּתַנְאֵי הַחִבְרָה שֶׁהֵם יוֹצְרִים", אולם לא מעבר לכך. לא כך הוא עם ישראל! הכוונה בביטוי "עם לְבָדָד" אינה עם הדואג אך לעצמו, ושאיתו מסתכמת ברצון 'לנצח' בתחרות בין העמים, אלא פירושו של הביטוי הוא: עם תמציתי, עם המתמצת בחייו ובתרבותו "אֶת כָּל פְּבֹד גּוֹיִים" – את אוצרות הרוח של התרבויות כולם, "אֶת מְבַחַר הָאֵידֵאָלוֹת הָאֲנוּשִׁית הַמְחַלְקֶת" – את התמצית החיובית הקיימת בכל פינות האנושות, המחולקת כיום בין תרבויות שונות.¹⁴ עם ישראל סופג לתוכו את כל הגוונים השונים המצויים

14 אגרות הראיה ב, עמ' סה: "כנסת ישראל איננה אומה כפי המובן הרגיל אלא התמצית האידיאלית של האדם, המופיעה בתור קיבוץ חברתי ממולא בכל תכסיסיו, שנקרא 'לאום' בדרך-השאלה, מפני שכל הקיבוצים המיוחדים שבבני-אדם נקראים כן. את הופעותיה המרובות מגלה הוא בתקופות שונות בגוונים שונים. יש מהן שהיא מגלה אותן על ידי עצמה, ויש מהן שגילוייה יוצא אל הפועל על ידי חלקים אחרים של האנושיות על ידי גרמתה". כן ראה אורות, אורות ישראל א א: "כנסת ישראל היא תמצית ההווה כולה, ובעולם הזה נשפע תמצית זו באומה הישראלית ממש, בחומריותה ורוחניותה, בתולדתה ואמונתה. וההסתוריה הישראלית היא תמצית האידיאלית של ההסתוריה הכללית, ואין לך תנועה בעולם בכל העמים כולם שלא תמצא דוגמתה

באנושות המתוקנת. כדוגמת לב האדם, הסופג את הדם מכל האיברים כולם, מפנימים ומעבדם, כך לוקח עם ישראל את אוצרות הרוח האנושיים, כולל אותם, ו"אחר כך" מפיץ אותם בעולם כולו, אולם הפעם "בְּתוֹסְפוֹת שְׁכוֹלוֹ וְעָבוֹד". כלומר עתה, לאחר שעם ישראל ליקט את נקודות האור המצויות כל אחת בתרבות נפרדת, כלל אותם ב'כור ההיתוך' הישראלי מתוך מבט של קודש, הסיר מהן את הסיגים, ומיקם כל אחת במקומה הראוי – עתה ישבו האוצרות הללו לאנושות "בְּתוֹסְפוֹת שְׁכוֹלוֹ וְעָבוֹד וּמִטְבַּע הַגּוֹנָה וּקְבוּעָה שֶׁל חוֹתְמָהּ הַבּוֹלֵט וְהַמְזִיחַ" – של הלאומיות הישראלית; היינו: לאומיות המחוברת והתורמת לכלל המציאות ולא לאומיות מנוכרת ורומסת.

הַמְצוֹת הַלְאָמִיּוֹת כִּלְוֵן, הַקְשׁוּרוֹת בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וּבְמִרְכֵּז הַמְקֻדָּשׁ דּוֹקָא, וְכֵן הַתְּרַכּוּזוֹת הַנְּטִיָּה שֶׁל עֲבוֹדַת אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הָאִיִּדְאָלִים הַיּוֹתֵר רַחֲבִים, נִשְׂאִים וְרוֹחֲנִיִּים, דּוֹקָא בְּתוֹךְ אוֹתָהּ הַמְסַגֶּרֶת הַפְּשׁוּטָה וְהַטְּבָעִית, שֶׁגַם הַנֶּפֶשׁ הַיְלֵדוּתִית יְכוּלָה לְסַפְּגָהּ. זֹאת הִיא אַחַת מֵהַתְּכַנּוּנוֹת הַיּוֹתֵר קְבוּעוֹת לְטַבַּע הַתְּרַכּוּזוֹת הַחַיִּים הַשְּׁלֵמָה, הַמְּחַבֵּרֵת אֶת הָרוּם עִם הַשְּׁפָל, שְׁמֵרוֹמֶמֶת עַל יְדֵי זֶה אֶת הָרְגִישׁוֹת הַשְּׁפָלִים וּמְעַדְנָתָם, וּמְנַמְכֵת אֶת הָאִיִּדְאָלִים הַמְרוֹמָמִים שֶׁיְהִיוּ מְעַרְבִים עִם הַחַיִּים.

כעת, לאחר שהובהר כי מסגרת החיים הלאומית-ישראלית מאפשרת לכל אדם למצוא את מקומו בעבודת ד', יסביר הרב קוק כיצד דווקא הקרבת הקורבנות הינה הפעולה שחלקי העם כולם, גם הנמוכים וההמוניים ביותר, יכולים למצוא בה נקודת חיבור והזדהות.

הרעיון המרכזי בחייו של עם ישראל הוא חיבור שמים וארץ, כלומר: להופיע את הקדושה בתוך חיי העולם הזה; אשר על כן, "הַמְצוֹת הַלְאָמִיּוֹת כִּלְוֵן, הַקְשׁוּרוֹת בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וּבְמִרְכֵּז הַמְקֻדָּשׁ דּוֹקָא, וְכֵן הַתְּרַכּוּזוֹת הַנְּטִיָּה שֶׁל

בישראל. ואמונתה היא התמצית המסולת והמקור המשפיע את הטוב והאידיאליות לאמונות כולן".

עבודת אלהים מתוך האידאליזם היותר רחבים, נשאים ורוחניים, דוקא בתוך אותה המסגרת הפשוטה והטבעית, שגם הנפש הילדותית יכולה לספגה – שזוהי עבודת הקורבנות, כפי שנסביר להלן, כל אלה הם ביטוי "לטבע התרפזות החיים השלמה, המחברת את הרום עם השפל" על ידי כך שמחד גיסא – "מרוממת... את הרגשות השפלים ומעדתם", ומאידך גיסא – "מנמכת את האידאליזם המרוממים שיהיו מערבים עם החיים".

המצוות הישראליות כולן, ובייחוד המצוות התלויות בארץ ואלה הנהוגות בבית המקדש – מאופיינות באחת התכונות שהינן ביטוי מובהק לחיים שלמים ומרוכזים, התכונה לחבר "את הרום עם השפל": מטרת המצוות היא להופיע רעיונות עליונים-מרוממים באמצעות מעשים פסיים-תחתונים (מטרה המתבלטת ביתר שאת במצוות הקשורות לעבודת אדמת ארץ ישראל או לבית המקדש – שהינם מצע פסי מוחש, ממשי וחברתי, יותר מאשר מצווה פרטית הנעשית בגוף האדם גרידא). באמצעות מעשי המצוות מתרוממים "הרגשות השפלים" ומתעדנים, ו"האידאליזם המרוממים" יורדים והופכים להיות "מערבים עם החיים". משמע, נוצר חיבור בין העולמות, ונולדת אחדות בין ההפכים: הערכים העליונים והרוחניים מתגלמים במערכת מעשית מוצקת וממשית, והחיים המעשיים מקבלים ביטוי עדין ורוחני.

שיא החיבור של "הרום עם השפל" מתבטא בעבודת הקורבנות, בה מופיעה "הנטיה של עבודת אלהים מתוך האידאליזם היותר רחבים, נשאים ורוחניים, דוקא בתוך אותה המסגרת הפשוטה והטבעית, שגם הנפש הילדותית יכולה לספגה": מסגרת עבודת הקורבנות מאפשרת גם לאדם בעל "הנפש הילדותית" למצוא נקודת חיבור עם עבודת ד', ולו מצד נתינת מקום לדמיונו הפראי, קרי: להבנה מגושמת בדבר הבאת 'מתנה לאלוהים'. יתרה מזאת: בעבודת בית המקדש מגיעה לשיאה היכולת לקחת רעיונות מופשטים ועליונים ולהלביש אותם במערכת חיים חושנית וסוערת, שאף הצדדים היותר גסים וילדותיים בנפש האדם יכולים להזהות עמה: שחיטת בעל חיים, התבוססות בדמו וכדומה. האדם הפשוט, בבואו לבית המקדש, רואה את תהליך הקרבת הקורבן בעיניו, ממשש ומריח, וחש, באמצעות כך, חיבור בלתי אמצעי, גם אם תת-הכרתי בשלב ראשון, אל הרעיונות המרוממים שבית המקדש מבטא.

וזאת היא תְּכוּנַת עֲבוֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת, שְׁבִשְׁכֻלֹּה צְרִיכָה לְהִתְרַכֵּז דּוֹקָא בְּמָקוֹם אֶחָד מִיַּחַד בְּכָל הָאֲנוּשִׁיּוֹת "בְּהִקְבָּץ עַמִּים יַחְדּוֹ וּמִמְלָכוֹת לְעַבְדֵי אֶת ד'" (תהילים קב, כג), עִם כָּל רוּמְמוֹת הַתְּרַבּוֹת צְרִיךְ שְׂיִשְׁמַר הַטָּבַע "בְּרִיא אוֹלָם" (שם עג, ד). וְכָל חַיֵּי הַיְלָדוֹת עִם מְרֵאָה שׁוֹכְבוֹתָם מוֹסִיפִים זֶר רַעְנָן עַל רֹאשׁ הַזְקָנָה הָאֲנוּשִׁית הַמְּלֵאָה חֲכָמַת עוֹלָמִים.

התכונה "המְחַבְרַת אֶת הָרוּם עִם הַשְּׁפָל" זוהי "תְּכוּנַת עֲבוֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת, שְׁבִשְׁכֻלֹּה צְרִיכָה לְהִתְרַכֵּז דּוֹקָא בְּמָקוֹם אֶחָד מִיַּחַד בְּכָל הָאֲנוּשִׁיּוֹת 'בְּהִקְבָּץ עַמִּים יַחְדּוֹ וּמִמְלָכוֹת לְעַבְדֵי אֶת ד'" – למרות שישנו פן אוניברסאלי במצוות, וייעודו של עם ישראל הוא להביא, בסופו של דבר, למצב של "הִקְבָּץ עַמִּים יַחְדּוֹ וּמִמְלָכוֹת לְעַבְדֵי אֶת ד'" – עבודת הקורבנות מתקיימת דווקא במקום גיאוגרפי מסוים.¹⁵ ריכוזה של עבודת הקורבנות דווקא בארץ ישראל, בירושלים ובבית המקדש – הוא ביטוי לגילום של האידיאלים העליונים במקום מוגדר. היינו: הממד הבלתי מוגבל מוצא את יישומו בממד המוגבל; הממד האינסופי מופיע בסופו של דבר במסגרת עולם ארצי, מדויק וממוקד. מתוך כך, האנושות כולה – הפרושה על פני כל תבל – מתברכת: "אמר רבי יוסי בר חלפתא למה נקרא [בית המקדש] 'אבן שתיה' – שממנה הושתת העולם" (במדבר רבה יב, ד).

מדוע החיבור בין רעיונות עליונים לבין המעשים החושניים ביותר "זאת היא תְּכוּנַת עֲבוֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת"? – מפני ש"עִם כָּל רוּמְמוֹת הַתְּרַבּוֹת צְרִיךְ שְׂיִשְׁמַר הַטָּבַע 'בְּרִיא אוֹלָם'" – טבע בריא וחזק.¹⁶ עבודת בית המקדש אמורה להציג לאנושות מודל אידיאלי של עבודת ד', ומציאות זו כוללת אחדות בין העולמות: בין החומר והרוח, בין הממדים הרוחניים לממדים

15 לכן, לאחר שעם ישראל (ומתוך כך האנושות כולה) איבד את ריכוזו הנפשי ואת חייו הלאומיים, בטלה עבודת הקרבנות.

16 "אולם" מלשון 'אלים', במשמעות חיובית של טבעיות ועצמה (על פי תרגום יהונתן, תהילים עג, ד); או: מלשון 'אולם' – חדר בעל חלל גדול, המביא לחזק גופני, "שהדירה באולם בריאות לגוף בעבור האוויר שהוא מגולה" (אבן עזרא שם).

הפיסיים. התרבות האנושית, עם כל רוחניותה ומורכבותה, צריכה – בסופו של דבר – גם מצע בריא וטבעי של חיים רעננים. "וְכָל חַיֵּי הַיְלָדוֹת עִם מְרָאָה שׁוֹבְבוֹתָם מוֹסִיפִים זֶר רֵעֵנָן עַל רֹאשׁ הַזְקָנָה הָאֲנוּשִׁית הַמְלֵאָה חֲכָמַת עוֹלָמִים" – עבודת הקורבנות, הנותנת מענה גם לצד "הילדות" של הנפש האנושית, לנגיעה במוחש ובדמיון הסוער, מביאה רעננות, ומשלימה את הצדדים החסרים ל"זקנה" – לחכמה "הָאֲנוּשִׁית הַמְלֵאָה חֲכָמַת עוֹלָמִים", "זקנה" שנרכשה מתוך השכלה וניסיון איטי עם מהלך הדורות.

אם ניקח את התוכן שיוצק כאן הרב קוק לעבודת הקורבנות, ונתרגם אותו לעקרונות של המאמר "טללי אורות", נאמר כך: הרעיון של אחדות העולמות, הרצון לחבר את כל ממדי הנפש לעבודת ד' – החל במופשטים ביותר וכלה בחושניים ביותר – יתבטא בעבודת הקורבנות, מצווה הנותנת מענה לכל הנטיות המקננות ברוח האנושית:

א) הנטייה להתמזג עם כל היש ('רוח האנוכיות העליונה') – על ידי הקרבת הקורבן, האדם 'מעלה' את נפש בעל החיים, ומאחד אותה עם המציאות כולה: באמצעות שחיטת בעל החיים, והתעכלות בשרו במעיהם של הבעלים והכהנים – מדרגת החי 'משתדרגת' ומתעלה למדרגת האדם, כחלק מתהליך אבולוציוני המקדם את ההוויה כולה – דומם, חי, צומח ומדבר – למציאות אחת שלמה.¹⁷

ב) הנטייה לגעת במוחלט ('הרוח האלוהית') – עבודת בית המקדש

¹⁷ "סוד הקורבנות הוא ממש העלאת נפש הבהמית שבבהמה, שעל ידי קיום האומה וקביעותה הרוחנית והמעשית מתהווה תכונה נשמתית אצלה במקום מרכז, וכשמעלים ומקריבים בהמה וכל מיני קרבן, הכשרים מעלים את הכוחות הללו להוסיף כח באוצר האומה בכוחה לאלוהים, ומתעלה רוחניותה וגשמיותה, ועל ידי כן העולם כולו מתברך, מפני שכנסת ישראל היא המרכז העולמי הכללי. וכל געגועינו לקורבנות בבנין המקדש הוא ממש לשכלל את האומה והעולם בכוחות חדשים, אמיצים מאד, וזה אי אפשר כי אם על ידי תיקון העולם בבנין בית המקדש בבנין האומה בארצה, הקודם לזה בהכרח, באיזה צורה שתהיה ברוחניות ובחומריות. וכשמסתכלים יפה בסודות התורה הפנימית מתעלים למעלה מההגיונות המצומצמים של ההשערה השכלית האנושית, ואינם חשים לכל מה שהן מגבילות לפי מיעוט הדעה והיכולת שבקרבן, כי אם מתרחבים הרעיונות ברוחב עליון" (מאמר "אורות המצוות", קובץ בשמן רענן א, עמ' שמא).

נותנת לאדם אפשרות להביע את רצונו להתקרב לאלוהיו ('קורבן' מלשון 'להתקרב'). בזכות הקרבת הקורבן מתבססת אצל האדם ההכרה כי אין הוא יצור אנושי מוגבל ותו לא, אלא הוא בעל יכולת לחיבור עם הבורא.

ג) הנטייה המצפונית ('הרוח המוסרית') – מצוות הקורבן איננה נותרת ברמות התודעיות והמופשטות לבדן, אלא מחלחלת גם לרמה החווייתית. הקרבת קורבן, מעשה המלווה בפעולת שחיטה, נגיעה בדם בעלי החיים וכדומה, גורמת לתחושות סוערות של הזדהות עם עבודת ד' גם במישור הרגשי.

ד) הנטייה הדתית ('הרוח האמונית') – מעצם הגדרתה, מתבטאת כל מצווה גם בפעולה ממשית. אנו מעגנים את הרעיונות והתחושות האידיאליים של עבודת ד' גם במעשה ממוקד של הקרבת קורבן, בפעולה הנותנת מקום לרצון האנושי לבטא קרבה אל הבורא בפעולה ממשית ומפורטת.

ה) הנטייה לחברתיות ('ה'רוח הלאומית') – חלק מובנה מעבודת הקורבנות הוא הנוכחות והכינוס של עם ישראל בירושלים ובמקום המקדש. גיבושו וייחודו של עם ישראל באים לידי ביטוי מובהק בשהות בבית המקדש ובהקרבת הקורבנות. כלומר, מצוות הקורבנות, על התנאים הנלווים לה, מחזקת את היסוד החברתי-לאומי.

ו) הנטייה לחיים פרטיים ('רוח האנוכיות התחתונה') – תחושת הסיפוק האישי, אף היא באה לידי מיצוי מלא בעבודת הקורבנות. בנוסף לכל האמור לעיל, הקרבת קורבן מעניקה לאדם תחושה (נכונה) כי בעל החיים הוקרב תחת נפשו; היינו, יש בעבודת הקורבנות גם 'רווח תועלתני-פרטי'.

ד. התאחדות עם האנושות כולה

זְרָמֵי הַזְּמַנִּים מִשְׁתַּנְּגִים בְּתַאֲרָם, אֲבָל חוּט הַחַיִּים אֶחָד הוּא
וְעוֹבֵר בְּכָל. חוֹתֵם הַהִבְדָּלָה בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בְּרֵאשִׁית יְמֵי

הצמיחה, נעוץ הוא בזכירת יציאת מצרים "ונפלינו אני ועמך מכל-העם אשר על-פני האדמה" (שמות לג, טז). התרבות ההיסטורית הלכה הלוך ואור, הגרעינים אשר נורעו מאור ההתרכוזות האלהית המחלטת פעלו, בדרך ישר או מסובב, על כל החיים. התנועה הנסתרת המתחוללת באנושיות, כשחלק גדול ממנה מתנעע תנועה גלויה, היא כבירת כח מאד ותחית האמה לעמת העתיד פונה היא בכל רכושיה ממש תנועה הפכית מזו של יציאת מצרים. היא הולכת לקראת ההתאחדות עם האנושיות כלה, בארח אורגני, אחרי אשר יכשרו האברים כלם אל ההשפעה השלמה. הזרמים המוסריים החפשיים הנם הולכים ונעשים בתקופת ההתבדלות להכשיר את החיים אל ההתארגנות המחברת.

בסיומו של הפרק, חוזר ומדגיש הרב קוק כי ייחודו של עם ישראל (המתבטא באופן מובהק במצוות המילה ובעבודת הקורבנות, כפי שראינו לעיל) איננו מביא בהכרח לניכור כלפי שאר האנושות; ההפך מזה: שמירת ייחודו של עם ישראל וקיום מצוותיה של התורה יביאו בסופו של דבר ל"התאחדות עם האנושיות כלה, בארח אורגני".

זרמי הזמנים משתנים בתארים, אבל חוט החיים אחד הוא ועובר בכל. חותם ההבדלה בין ישראל לעמים, בראשית ימי הצמיחה, נעוץ הוא בזכירת יציאת מצרים "ונפלינו אני ועמך מכל-העם אשר על-פני האדמה" (שמות לג, טז).

למרות ש"זרמי הזמנים משתנים בתארים", עדיין "חוט החיים אחד הוא ועובר בכל"; ומהו "חוט החיים" ה"עובר בכל"? זהו "חותם ההבדלה בין ישראל לעמים". רוצה לומר, אף על פי שבכל דור ודור מערכת היחסים בין עם ישראל לאומות העולם מאופיינת בתנאי חיים ייחודיים משלה, בכל זאת יש מכנה משותף לכל הדורות: "חותם ההבדלה בין ישראל לעמים"! בכל תקופה בתולדות ההיסטוריה ניכרת הבדלה חריפה בין העם היהודי לשאר האנושות.

"חותם ההבדלה בין ישראל לעמים" נעוץ עוד משחר ההיסטוריה: כבר "בראשית ימי הצמיחה" הוברר ההבדל בין ישראל לעמים, כפי שנאמר "בזכירת יציאת מצרים": "ונפלינו אני ועמך מכל-העם אשר על-פני האדמה". במילים אחרות: יציאת מצרים היא "ראשית ימי הצמיחה" של עם ישראל, יום הולדתה של האומה הישראלית, וכבר אז הוגדרה במהותה כמובדלת משאר האומות.

התרבות ההיסטורית הלכה הלוך ואור, הגרעינים אשר נזרעו מאור ההתרכזות האלהית המחלטת פעלו, בדרך ישר או מסובב, על כל החיים. התנועה הנסתרת המתחוללת באנושיות, כשחלק גדול ממנה מתנעצ תנועה גלויה, היא כבירת כח מאד ותחית האמה לעמת העתיד פונה היא בכל רכושה ממש תנועה הפכית מזו של יציאת מצרים. היא הולכת לקראת ההתאחדות עם האנושיות כלה, בארח אורגני, אחרי אשר יכשרו האברים כלם אל ההשפעה השלמה. הזרמים המוסרים החפשיים הנם הולכים ונעשים בתקופת ההתבדלות להכשיר את החיים אל ההתארגנות המחברת.

"התרבות ההיסטורית" - של האנושות "הלכה הלוך ואור" והתקדמה. "הגרעינים אשר נזרעו מאור ההתרכזות האלהית המחלטת" - בעם ישראל, "פעלו, בדרך ישר או מסובב, על כל החיים". העולם אינו קופא על שמריו; במהלך ההיסטוריה הולכת התרבות האנושית ומתקדמת מכל הבחינות. עם הופעתו של עם ישראל על במת ההיסטוריה, ביציאת מצרים, כעם מובדל המבשר לעולם בשורה אמונית ייחודית, נזרעו זרעים של מוסר, צדק ואמונה בעולם. זרעים אלו הביאו להתקדמות מוסרית, באופן ישיר או עקיף, ל"כל החיים".

"התנועה הנסתרת המתחוללת באנושיות" - השינוי הפנימי מכוחו של עם ישראל, המקדם אט אט את האנושות לגאולתה ולתיקונה, "כשחלק גדול" משינוי זה "מתנעצ תנועה גלויה" - ונראה בפועל, בשיפור מוסרי גלוי של

התרבות האנושית במהלך הדורות, "תנועה" – התקדמות זו "היא כפירת כח מאד", ותביא, בסופו של דבר, לשינוי מהותי של כל המציאות.

"ותחית האמה לעמת העתיד פונה היא בכל רכושה ממש תנועה הפכית מזו של יציאת מצרים" – המסלול בו צועדת כעת האומה הישראלית, המצויה בתהליך תחייה, ביחס ל"עתיד" – הוא הפוך מן המסלול בו צעדה בראשית דרכה, ב"יציאת מצרים". שכן לעומת "יציאת מצרים", בה מגמת "האמה" הייתה התבדלות, הרי עתה "היא הולכת לקראת ההתאחדות עם האנושיות כלה, בארח אורגני".

כפי שראינו בפרקים הקודמים, המטרה הסופית של "כנסת ישראל" היא אחדות המציאות כולה באופן חי ואחדותי ("אורגני"). לכן, בניגוד לתחילת דרכה של האומה הישראלית, בה עיקר המאמץ הושקע בבידולה משאר האנושות, לצורך חידוד הבשורה שרק היא הייתה יכולה להעניק למציאות, הרי כעת, בשלב "תחית האמה", (אשר הוא אינדיקציה להשתכללות והתעדנות האנושות כולה), "פונה" האומה הישראלית ופועלת "ממש תנועה הפכית... לקראת ההתאחדות עם האנושיות כלה"; וקיום המצוות הוא חלק מן התהליך הזה.

אולם יש לזכור כי "ההתאחדות" של האומה הישראלית "עם האנושיות כלה, בארח אורגני" תבוא רק "אחרי אשר יכשרו האברים כלם אל ההשפעה השלמה"; ואכן "הזרמים המוסרים החפשיים הנם הולכים ונעשים" דווקא "בתקופת ההתבדלות" של עם ישראל, על מנת "להכשיר את החיים אל ההתארגנות המחברת".

מדוע היה צורך בהתבדלות בתחילת דרכה של "האמה" (ובאופן מסוים גם בימינו)? כיוון שבטרם יתפקד הגוף כיחידה אורגנית, צריכים האיברים להיבנות כל אחד לכשעצמו. תחילה זקוק כל זרם באנושות להתפתח באופן נפרד, על מנת שיוכל לטפח באופן חופשי ומלא את ייחודו. רק לאחר מכן ניתן ליצור אחדות ללא טשטוש ודחיקת כוחות. על מנת שהאנושות כולה תתאחד באופן "אורגני" יש צורך בתהליכים מקבילים: מצד אחד, עם ישראל מתבדל, ובזכות כך מחדד את האידיאל העתידי להנחות את העולם בסופו של דבר; מצד שני, העמים מפתחים את כישרונותיהם הייחודיים באין

מפריע, עד ליצירת מצע של אנושות בריאה, המפותחת מבחינה מוסרית, מדעית וכדומה.

ואכן, אם נתבונן, נבחין כי "הזרמים המוסרים הקפשיים" – אותן תביעות מוסר אשר הופיעו באנושות במהלך ההיסטוריה "הנם הולכים ונעשים" במהלך "תקופת ההתבדלות" מעם ישראל; כל זאת על מנת להכשיר את הקרקע "אל ההתארגנות" (מלשון אורגאניות) "המחברת" של עם ישראל עם האנושות והמציאות כולה.

ה. סיכום

א. מעשי המצוות אינם "סימני זכירה מלאכותיים" המסמלים טעמים רוחניים, אלא הם ביטויים חיצוניים של 'האנרגיה הרוחנית' הגנוזה בטעמי המצוות. הביטוי המעשי של המצווה מוציא את הטעם הגנוז בה מן הכוח אל הפועל, ומסייע בכך ל"השלמת ההויה".

ב. "האהבה המינית" היא ביטוי ל"תשוקה האלהית של העלאת נר החיים". במצוות המילה אנו מסירים את הערלה הפיסית מאיבר ההולדה של האדם, ופעולה זו היא ביטוי לחשיפת "האידיאלים הנשואים" הטמונים בבשר. באמצעות מצוות המילה מבטא האדם את קישורו אל הנצח וממילא אל כלל נטיות החיים.

ג. הקרבת הקורבנות בבית המקדש אף היא פעולה הבאה לרומם את כלל נטיות הנפש האנושית אל עבודת האלוהים, ובכלל זה גם את "אותה המסגרת הפשוטה והטבעית, שגם הנפש הילדותית יכולה לספגה" – במערכת מעשית של שחיטת בעל חיים, התבוססות בדמו וכדומה.

ד. דווקא ייחודו של עם ישראל, ה"נעוץ" עוד "בזכירת יציאת מצרים", והמתבטא באופן מובהק במצוות המילה ועבודת הקורבנות, גורם ל"תנועה... בפירת פח מאד" המביאה "לקראת ההתאחדות עם האנושיות כלה"; זאת,

מפני שתחילה צריך כל זרם באנושות להתפתח באופן נפרד, על מנת שיוכל לטפח באופן חופשי ומלא את ייחודו, ורק לאחר מכן ניתן ליצור אחדות ללא טשטוש ודחיקת כוחות.